

Analysis of the impact of interdisciplinary studies on the scientific dynamics of geography (focusing on interdisciplinary studies of entrepreneurship-geography)

Zahra Torkashvand*¹, Fazileh Dadvarkhani²

1- Assistant Professor of Geography and Rural Planning, University of Tehran, Tehran, Iran.

2- Professor of Geography and Rural Planning, University of Tehran, Tehran, Iran.

Received: 15 June 2022

Accepted: 03 December 2022

Extended Abstract

Introduction

Basic question: “How have the dynamism and scientific development of geography been influenced by the dominant approach adopted by Iranian geographers for diversity in the main elements of the published interdisciplinary geography-entrepreneurship papers?” The abstracts of the papers, which had summarized their main contents, were reviewed in order to report their level of diversity in terms of objective, result, topic, area, participants and the entrepreneurship variable type, as the greater diversity in these categories in original scientific works shows the researchers' profundity and efforts to cover more issues and respond to more efficient approaches in society. From the points about the development and dynamism of geography, the following seven concepts are obtained as the signs of its dynamism and development:

Removal of specialization-caused limitations,

Contribution to content extension and researchers' profundity,

Diversification of problem solving methods,

Solving new scientific problems,

Diversification of scientific subjects,

Changing the researchers' perspectives towards issues, and

Expanding the area of science.

Geography considers entrepreneurship as a phenomenon that underlies the development of society, especially in deprived areas. It tries to plan its development process in Iran by identifying its factors, capacities and obstacles, as well as the quality of the factors in terms of being natural or human and internal or external, and presenting a development model for it.

Methodology

This study is based on the meta-analysis method, and its data were collected through the documentary method.

A total of 27 active journals were identified in the first step, and then the relevant terms were searched in the website of each journal. More detailed information was obtained through the advanced search of the websites about the use of the word entrepreneurship among the keywords of papers and they were sorted by chronological order. At this stage, a total of 108 science research papers which had used the word entrepreneurship as one of their keywords were identified. Since this study focuses on the works of geographers, the authors' expertise in geography was also checked. Of the initial number of the papers, 91 papers (84.25%) had been written by Iranian authors and published in geographical journals. The number of research samples was determined 73 papers (over 80%) based on the Morgan table. Titles and abstracts

*. Corresponding Author (Email: ztorkashvand@ut.ac.ir).

Copyright © 2023 Journal of Geography. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution- noncommercial 4.0 International License which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages provided the original work is properly cited.

of the papers were selected and studied in order to collect statistical data, as the abstract of any scientific paper has to be written within clear frameworks that researchers and journals are required to observe, and it must sum up the whole content of the paper, although it had not been observed in some cases. The content analysis method was used in this study for data analysis purpose. The sampling unit was the abstracts of the papers prepared by the author(s), and the registration unit consisted of the research objectives, research methods, analysis methods, findings, results (achievements), suggestions extracted from the research abstracts, as well as the topics of the studies, which could be extracted from the titles in the most cases. Research codes were exploratory, and each and every new codeword was written down, and if a single word or a synonym of it was replicated, it was added to the code number.

Results and Discussion

An Overview of All Categories

According to (T7), the difference between the actual situation (85 scores) and the desired situation (370 scores) is 285 scores, which means the loss of a 77% score of diversity approach in the papers. Another notable result is that if we subtract the total actual scores (58.77, Column 5 of T7) from 370 (only 15.9% of the total capacity scores of the codes in all categories), the resulting figure will be 311.226.

Assessing the total codes and scores obtained from the papers shows two noticeable points. First, 370 new and diverse codes could have been obtained in the 73 geography-entrepreneurship interdisciplinary papers of Iranian geographers to achieve the essential diversity for the scientific development of geography; however, a total of 85 codes (23%) were actually obtained. Second, many of these codes were replicate codes, and replication was not a sign of the importance of the topic and even the existence of a difference in attitude in the dimensions of the topic. Although this was not discussed in this paper, it is confirmed by the initial reviews. The reasons for the replication of some codes need to be explored even in such a limited community in order for the society, publishers and researchers to benefit from it. However, the current study shows that the replication of some codes brought the authors only nearly 59 scores in terms of diversity, and they have lost a larger part of it, approximately equal to 311.5 scores. This indicates a lack of diversity approach in the papers.

Conclusion

The findings of this study show that Iranian geographers have achieved part of the desired success through the geography-entrepreneurship inter-discipline; however, more changes are needed for them to achieve the deserving position and provide appropriate and timely responses and solutions to the current problems and needs of society.

Keywords: Geography, Interdisciplinary, Entrepreneurship, Scientific dynamics.

تحلیل تأثیر مطالعات میان‌رشته‌ای بر پویایی علمی جغرافیا (با تمرکز بر مطالعات میان‌رشته‌ای کارآفرینی - جغرافیا)

زهرا ترکاشوند^۱ - استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
فضیله دادورخانی - استاد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۹/۱۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۳/۲۵

چکیده

تحولات در جهان امروز بسیار شتابان است و علم جغرافیا باید بتواند پویایی علمی لازم را در برابر تغییرات سریع از خود نشان دهد، برخی از جغرافیدانان باور دارند که جغرافیا در پاسخگویی به مسائل سال‌های اخیر فاقد سرعت کافی است. انجام پژوهش‌های میان‌رشته‌ای مانند میان‌رشته‌ای جغرافیا- کارآفرینی یکی از راه‌حل‌های چنین موقعیت‌هایی است چرا که میان‌رشته‌ای موجب ایجاد تنوع در محورهای اصلی کارهای علمی می‌گردد؛ در این تحقیق با هدف شناخت رویکرد غالب جغرافی‌دانان در کارهای میان‌رشته‌ای و شناخت چگونگی تأثیر آن بر پویایی علم جغرافیا تعداد ۷۳ مقاله از طریق نمونه‌گیری تصادفی که در ۲۷ عنوان از مجله‌های تخصصی جغرافیایی در زمینه کارآفرینی نوشته شده بودند، انتخاب شدند تا وجود رویکرد تنوع‌گرایی در این کارها بررسی شود. روش تحقیق کیفی و تشخیص کدهای منفرد، شمارش و مقایسه آنها در هر یک از محورهای مورد بررسی به کار گرفته شده. براساس یافته‌های این مطالعه، در محورهای اصلی مورد بررسی یعنی: موضوع، اهداف، زمینه، نتایج، افراد و موقعیت متغیر کارآفرینی، تنوع محدودی در رویکرد پژوهشگران وجود دارد و کارهای بین رشته‌ای با کارآفرینی، تأثیر محدودی بر محورهای مورد بررسی برای پویایی علمی جغرافیا دارد. در حالی که رویکرد تنوع‌بخشی در جغرافیا به عنوان یکی از قدیمی‌ترین علوم میان‌رشته‌ای می‌تواند پویایی، قدرت تشخیص، حل مسئله علم جغرافیا، و کارایی جغرافیدانان را در جامعه خود افزایش دهد.

واژگان کلیدی: جغرافیا، میان‌رشته‌ای، پویایی علمی، تنوع‌گرایی علمی، کارآفرینی.

مقدمه

تخصصی شدن علوم پس از دوره طولانی همراهی علمی از پیامدهای این حرکت بوده است به طوری که چالش‌های ایجاد شده یکی پس از دیگری جای خود را به تکاپوهای عقلانی و انتقادی داده و رشته‌های تخصصی پا به عرصه وجود گذاشتند (صمدی، ۱۳۹۱: ۱۱۸). اما جوامع در هر دوره مسایل جدیدی را تجربه می‌کنند و لازمه عبور موفق از آن دوره به سوی آینده‌ای بهتر، یافتن راه حل‌های مناسب برای مشکلات و مسائل پیش آمده است. بدیهی است در این زمینه علوم توانسته‌اند مشارکت و نقش موفقیت‌آمیز بالایی در کمک به جوامع داشته باشند. این در حالی است که عملکرد علوم در هر دوره‌ای با توجه به نوع مسائل جامعه، متفاوت بوده است و گاهی علوم خود نیز دچار تغییرات شگرفی شده‌اند تا بتوانند میزان پاسخگویی خود را تا حد ممکن افزایش دهند. علم جدید پس از دکارت و کانت دچار تحولات عظیمی شد (قانع، ۱۳۹۴: ۱۰۲). پس از انقلاب صنعتی، توانایی انسان در تحلیل مسائل و ورود به اجزا آنها مورد توجه قرار گرفت و این امر تخصصی شدن علوم را در پی داشت (گلشنی، ۱۳۹۷: ۷۲) و در عین حال، نقد تجزیه‌گرایی^۱ در حوزه پژوهش، زمینه را برای شکل دهی «میان‌رشته پژوهی» فراهم نمود (صمدی، ۱۳۹۱: ۱۱۸). در دوره پسا مدرنیسم ایده‌های پیوند علوم در طرح‌های مختلفی مطرح شده است که رویکرد میان‌رشته‌ای یکی از آنها است. کار علمی بین رشته‌ای راه ایفای نقش‌های بهتری را برای علوم، همکاری علمی و حل مسایل جهان باز می‌کند. همین‌طور برای آماده سازی دانشجویان برای آینده شغلی، می‌توان با گسترش میان‌رشته‌ای، راه حل مشکلات پیچیده‌ای را که نیاز به تفکر نوآورانه، طراحی و کار تیمی موثر دارند، ایجاد نمود (Han et al., 2020: 770). در این میان، علم جغرافیا که در گذر زمان و به ضرورت تخصصی شدن به دو رشته جغرافیای طبیعی و جغرافیای انسانی تقسیم شده است در هر کدام از رشته‌های خود از علوم مشابه و نزدیک به خود به منظور غنی‌سازی مبانی نظری و توسعه قلمرو مطالعاتی بهره می‌برند (حاتمی‌نژاد، ۱۳۹۱: ۱۵). استدلال و تبیین در جغرافیا از طریق روابط فضایی بین پراکندگی‌ها و به صورت استقرا و یا قیاس صورت می‌گیرد، همکاری متقابل و کسب شناخت اساسی جغرافیایی با استفاده از بینش، اطلاعات و ابزار سایر رشته‌های علمی در کانون تحقیقات جغرافیایی بوده و در سده‌های اخیر منجر به تحقیقات گسترده با ماهیت روابط مکمل بین رویکردهای فضایی- زمانی و انسانی- محیطی در جغرافیا شده است و دیدگاه تعامل طبیعت- جامعه و جامعه- فضا مورد توجه قرار گرفته است. با بررسی بسیاری از این تحقیق‌ها می‌توان نتیجه گرفت که تحلیل‌های جغرافیایی متشکل از سه قطب بزرگ و نامحدود با دامنه وسیعی از ارتباطات و روابط متقابل است. این سه قطب عبارتند از: تحلیل فضایی، روابط متقابل انسان و محیط، و تحلیل مبتنی بر مکان و تحلیل ناحیه‌ای. تحلیل فضایی ابتدا روی مسئله کجایی متمرکز می‌گردد اما پرسش‌ها به سرعت روی ردیابی چرایی و چگونگی می‌رود (افراخته، ۱۳۹۵: ۱۲۶). با این وجود انتظار داریم، جغرافیای زمان ما چرایی و چگونگی‌ها را دنبال نموده و ضمن کشف دلایل موجه راه حل‌های مناسبی را ارائه دهد.

نتایج بررسی‌های مرکز پژوهش‌های مجلس نشان می‌دهد، علوم انسانی به طور کلی در دانشگاه‌های کشور دچار پس‌رفت شده است (قاسمی و امامی، ۱۳۹۴: ۲) علم جغرافیا از این امر مستثنی نبوده و پس‌رفت و ناکارایی‌های جغرافیای رایج و بی‌اعتنایی مردم و محققان دلسوز (افراخته، ۱۳۹۵، ۱۳۰) مساله امروز جغرافیا و شاید جهان است. به طوری که هولت- جنسن^۲ اشاره می‌کند متخصصان جغرافیای انسانی در پایه‌ریزی قوانین حاکم بر فرآیندها پیشرفت اندکی داشته‌اند (تبریزی، ۱۳۷۶: ۱۵۴). این شاید به دلیل ساده‌سازی بیش از اندازه علوم باشد که با کنار زدن ادراکات

1. Separatism
2. Holt- Jensen

کلی از هستی، جامعه به منزله اجزایی تلقی می‌شود که با کلیت خود پیوندی ندارد و در این بین تجزیه علوم انسانی به مراتب خسارت‌بارتر است (پاریاد، ۱۳۹۳، ۷) در ادامه «تخصص» بهانه‌ای می‌شود تا شناخت به تقلیل‌گرایی و آزمایشگاهی شدن مبتلا شود (افراخته: نقل از فکوهی، ۱۳۹۵: ۱۲۱). جغرافیا از دیدگاه جغرافیدانان به عنوان علمی میان‌رشته‌ای شناخته می‌شود که در تعامل علمی مداوم با سایر رشته‌ها قرار دارد و مسایل کنونی این رشته در امتداد دو طیف تقلیل‌گرایی و تجزیه‌گرایی بیش از اندازه این رشته ارزیابی می‌گردد. چاره رفع این مشکل، برقراری پیوند دوباره آن با علوم نزدیک در حوزه علوم اجتماعی و رفتاری و حتی غیر از آن است. در این زمینه برقراری ارتباط علمی دوجانبه با رشته‌ای کاربردی مانند کارآفرینی می‌تواند اندیشه‌ای راه‌گشا باشد. ترکیب دیدگاه‌ها و زمینه‌های کاری، روش‌ها، نظریه‌ها و موضوعات مورد بحث در هریک از این رشته‌ها با هم، زمینه طرح مباحث جدید و متنوعی را فراهم می‌کند که راه حل آن نیز می‌تواند به همان اندازه متنوع باشد. هرچه تنوع مورد نظر، بخش‌های اساسی مقاله‌ها را تحت تاثیر قرار داده باشد، مسایل بیشتر و تازه‌تری مطرح می‌شوند که با رایج راه حل و ایجاد گفتمان درباره آنها، علم جغرافیا می‌تواند در برخورد با واقعیت‌هایی که پیچیده شده اند احاطه بیشتری از خود نشان دهد (صدوق، ۱۳۹۴، ۲۳۵). افزایش کارایی ظرفیت‌های تولید دانش در جامعه اغلب به دلیل افزایش تنوع آن است (Poyhonen, 2017: 4520).

بر اساس مطالب فوق و جهت دستیابی به هدف پژوهش، تلاش شده که به این سؤال اساسی پاسخ داده شود که «رویکرد غالب جغرافیدانان در تنوع‌بخشی به عناصر اصلی مقاله‌های بین رشته‌ای منتشر شده در حوزه جغرافیا و کارآفرینی، چه تاثیری بر پویایی و توسعه علمی جغرافیا داشته است؟» به منظور پاسخ به این سؤال وضع موجود پژوهش‌های جغرافیایی - کارآفرینی از نظر وجود تنوع در متغیرهایی که در ادامه و بر اساس مبانی نظری و ادبیات تحقیق تعیین می‌شوند، بررسی می‌گردد. در این تحقیق میزان برخورداری از تنوع در اهداف، نتایج، موضوع، زمینه، افراد و موقعیت متغیر کارآفرینی در مقاله‌ها، بررسی و گزارش می‌شود و این امکان را فراهم می‌کند که درک توسعه علمی یک رشته نه به وسیله کارهای منحصر به آن رشته، بلکه از طریق کارهای بین رشته‌ای پی‌گیری شود.

مبانی نظری

میان‌رشته‌گی: رشته سازمان‌یافتگی در متن دانش علمی و موجب تقسیم‌بندی و تخصصی شدن است و به تنوع در زمینه‌های علمی پاسخ می‌گوید. با این که هر رشته در مجموعه علمی بزرگتری قرار دارد به واسطه محدود بودن، زبان تخصصی کنونی و نظریه‌هایی که مختص آن رشته هستند، به‌طور طبیعی گرایش به مستقل بودن دارد (بحرانی، ۱۳۹۲: ۵۳) به‌علاوه، بین رشته‌ای بودن، مستلزم یکپارچگی و تغییر شکل حوزه علمی پیشین و ایجاد شکل‌های تازه‌ای از دانش است (اکبری نوری، ۱۳۹۳: ۳). اما آنچه که مشهود است این است که رشد و توسعه میان‌رشته‌ای‌ها در ایران چندان محسوس و قابل اعتنا نمی‌باشد (شهامت، ۱۳۹۴: ۱۷۴). در حالی که توسعه علمی یک فرایند است که الزاماتی (در قالب چند فرایند) بر آن مترتب است و دست کم شامل مواردی می‌گردد که اولین آنها «فرهنگ علم‌گرایی»، دومین فرایند «ساختارهای مدیریتی و برنامه‌ریزی»، «محیط حقوقی» سومین فرایند است، چهارمین فرایند «توسعه نهادهای نظام علمی» و پنجمین آنها «توسعه زیرساخت‌ها، امکانات و تجهیزات و...» است (توفیقی و فراستخواه، ۱۳۸۱: ۳). در این میان چهارمین فرایند یعنی توسعه نهادهای نظام علمی از این جهت که به ویژگی‌های نهادهای علمی اشاره دارد، نقش پررنگتری دارند. برخورداری از ساختی انعطاف پذیر، مشارکت پذیر و پیشنهاد پذیر از جمله ویژگی‌های مهمی است که در قالب توجه به علوم میان‌رشته‌ای خود را نشان می‌دهد (داوری اردکانی، ۱۳۸۴: ۳). امروزه انتظار می‌رود که دانشگاه‌ها در

پی تولید دانش جدید به شیوه‌ای تدریس کنند که به مشکلات جامعه فراتر از چهارچوب یک رشته واحد بپردازند (Nandan & London, 2013:816).

تعریف کلی بکار گرفته شده در این مطالعه، توصیف آن به عنوان حوزه‌ای از تولید دانش است که از مرزهای درون رشته‌ای می‌گذرد. با استفاده از مفاهیم پل سازی و بازسازی، می‌توان انواع مختلف میان‌رشته‌ای [درون‌رشته‌ای، بین‌رشته‌ای، میان‌رشته‌ای، چندرشته‌ای، تک‌رشته‌ای، فرارشته‌ای و پسرارشته‌ای] را تشخیص داد. وقتی پل‌هایی ایجاد می‌شوند که ارتباطات بین «رشته‌ها را کامل و محکم» برقرار می‌کنند (Pilerot, 2016:418 و درزی و دیگران، ۱۳۹۲: ۷۵). منافع بین رشته‌ای از جمله یادگیری این موارد که: به رسمیت شناختن وابستگی متقابل بین رشته‌های مختلف در پیشبرد مشکلات اجتماعی، اقتصادی و فناوری از سوی دانش پذیران، افزایش مهارت‌ها تفکر انتقادی و گسترش دیدگاه‌های شرکت کنندگان در خصوص ماهیت یکپارچه مشکلات اجتماعی (Mobley et al, 2013: 18).

مطالعات بین رشته‌ای پتانسیل بالایی برای کشفیات جدید و پیشرفت دانش دارد به طوری که انجام فعالیت‌های تیمی میان‌رشته‌ای علاوه بر این که به نتایج خلاقانه‌ای منجر می‌شود، عملکرد و سرعت زمان پاسخگویی به نیازها را بهبود می‌بخشد (Han et al, 2020). دیدگاه‌های جدید متخصصان در زمینه‌های تحصیلی مختلف، معمولاً حداقل یک جرعه [نوآورانه و خلاقانه] را در ایجاد پیشرفت‌های جدید در سایر رشته‌ها فراهم می‌کنند. مثال‌های زیادی از موفقیت حاصل از روش‌های میان‌رشته‌ای در تحقیقات، علوم اجتماعی و جز آن وجود دارد (Knapp, 2012: 200).

کاربست نظریه‌های کاربردی فرصتی را برای جستجوی مرزهای هر رشته فراهم می‌کند تا معلوم شود، کدام اصول نظری در زمینه‌های دیگر استفاده می‌شود. بدین ترتیب بررسی، اساساً دانش ما را در مورد موضوع بهبود می‌بخشد (Voorveld, Neijens & Smit, 2009: 536). حتی در سطوح تحصیلات تکمیلی کسانی که در علم خاصی مطالعه کرده‌اند، لزوماً با حوزه‌های مختلف علوم آشنا نیستند یا در یادگیری حوزه‌ها میان‌رشته‌ای که برای آموزش مسایل علوم انسانی ضروری هستند، آشنایی ندارند (تامسون و تیپینس، ۲۰۱۳). فنشام (۲۰۱۴) اشاره می‌کند که پرداختن به این نوع مسایل پیچیده مستلزم استفاده از دانش چند رشته‌ای و استدلال علمی است، فرآیندی که نشان می‌دهد، درک گسترده‌تر و عمیق‌تری از علم باید وجود داشته باشد (Chung Lee et al, 2016:168).

امروزه تعداد فزاینده پروژه‌های بین رشته‌ای از ویژگی‌های اساسی تحقیق و توسعه است که در مقابل، تعیین رویکرد برای حل مساله یا توسعه یک برنامه تحقیقاتی مبتکرانه در قالب یک یا دو رشته خاص از رشته‌های علمی شناخته شده، یک فعالیت قدیمی و ناکارآمد تلقی می‌شود (Rudall & Mann, 2010:1094).

در فرایند یادگیری وابستگی متقابل بین رشته‌های مختلف در حل مسائل اجتماعی، اقتصادی و فناوری، به دنبال فراگیری علوم میان‌رشته‌ای مهارت‌های تفکر انتقادی دانش‌پژوهان را افزایش می‌دهد و از سوی دیگر باور آنها را در خصوص یکپارچه بودن ماهیت مشکلات اجتماعی تقویت می‌کند و به جای دنبال کردن ساده‌سازی قیاسی، به پیچیدگی

1. Intra- Disciplinarity
- ۲ Cross- Disciplinarity
3. Interdisciplinarity
4. Multi- Disciplinarity
5. Pluridisciplinarity
6. Meta- Disciplinarity
7. Post- Disciplinarity
8. Tippins
9. Fensham

این حوزه در جستجوی درک جامع، بینش، نقد و مشارکتهای سیاست توجه می‌دهد (Mobley et al, 2013:18; Parker & Guthrie, 2014:1220). بدین ترتیب به نظر می‌رسد که دوره‌های آموزشی و کیفیت آموزش در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، با درک میان‌رشته‌ای از علوم پیوند داشته و در تمام بخش‌های آموزش قابلیت اجرا دارند (Parker, 2010:326، به نقل از: پارکر و وید، ۲۰۰۹؛ برت و تیکلی، ۲۰۱۰).

مؤلفه‌های اساسی میان‌رشته‌ای را بدین صورت می‌توان معرفی کرد: ۱. موضوع میان‌رشته‌ای، سیستم پیچیده است، ۲. تلفیق و ترکیب، قلب تپنده میان‌رشته‌ای است، ۳. میان‌رشته‌ای لزوماً با استفاده از چند دانش تخصصی معنا پیدا می‌کند، ۴. میان‌رشته‌ای، همیشه یک فرآیند است، ۵. در این فرآیند، دیالکتیکی پویا میان دانش‌های تخصصی برقرار می‌شود، ۶. ره‌آورد میان‌رشته‌ای، باید ارزش‌افزوده معرفتی داشته باشد و شناخت جدیدی را ارائه کند که آن شناخت با جمع جبری رشته‌ها به دست نمی‌آید (ابراهیم‌پور، ۱۳۹۹:۱۳۶) و به همین دلیل می‌توان به حل مسایل پیچیده جامعه از طریق همکاری بین رشته‌ای امیدوار بود. فعالیت میان‌رشته‌ای این امکان را برای دانش‌پژوهان رشته‌های علمی مختلف فراهم می‌آورد که بحث و تبادل نظر در فرضیه‌های هر یک را به چالش بکشند و به درکی جدید از موضوع دست پیدا کنند (قاسمی و امامی، ۱۳۹۴:۴). توسعه علوم میان‌رشته‌ای باعث تعامل میان دو یا چند رشته مختلف و زمینه‌سازی برای رشد و توسعه علوم و افزایش توانمندی علم برای حل مشکلات پیچیده و چند وجهی می‌شود این تعامل می‌تواند از تبادل ساده نظرات تا همگرایی متقابل مفاهیم، روش‌شناسی، رویه‌ها، معرفت‌شناسی، اصطلاح‌شناسی، داده‌ها و سازماندهی تحقیق و آموزش در عرصه گسترده را در برگیرد (علوی‌پور، ۱۳۸۷:۱۶۵ و افراخته، ۱۳۹۵:۱۲۱).

مطالعات میان‌رشته‌ای به معنای احاطه در چند رشته یا انجام مشترک کار توسط افرادی با تخصص‌های مختلف نیست، بلکه در آن از آموزه‌های رشته‌های مختلف برای بسط مدل‌های مفهومی، توضیح و مفهومی کردن نتایج، به کارگیری روش‌های یکدیگر و ایده گرفتن از دانش در زمینه رشته‌های مختلف استفاده می‌شود. میان‌رشته‌ای با پرورش تفکر انتقادی، نوآوری و خلاقیت به حل مسئله کمک می‌کند (خورشیدی و پیشگاهی، ۱۳۹۱:۵؛ قاسمی و امامی، ۱۳۹۴:۶؛ احمدی و همکاران، ۱۳۹۴:۱۰۴) آن سوی دیگر تخصص، تقلیل‌گرایی و آزمایشگاهی کردن شناخت است. پیامد این قضیه آن است که هرچند شناخت می‌تواند تا عمق زیاد پیش برود و کاربردهای زیادی بیابد، اما این عمق همواره به صورت نقطه‌ای باقی می‌ماند زیرا در ترکیب با سایر ابعاد زندگی انسانی تنظیم نشده است (افراخته، ۱۳۹۵:۱۲۱).

روتن (۲۰۰۶) آموزش‌های بین رشته‌ای را شیوه‌ای برای طراحی برنامه درسی آموزش می‌داند که در آن عضو هیأت علمی یا گروه، اصول علمی اطلاعات، داده‌ها، مهارت‌ها، ابزارها، بینش‌ها، مفهوم‌ها یا نظریه‌ها را از حداقل دو رشته تحصیلی تعیین، ارزیابی و ترکیب می‌کنند. این کار با هدف ارتقای توانایی دانشجویان در شناخت موضوعات، بیان مسائل و ارائه رویکردها و راه‌حلهایی انجام می‌گیرد که از میدان یک رشته و محور آموزش فراتر می‌رود (صفری، ۱۳۹۱:۳۷).

1. Rhoten
2. Hierarchical
3. Silo Model
4. Stove Pipe Model
5. Chimney Organization

می‌نامند. در الگوی سیلوی افراد سیلو به ندرت با افراد دیگر سیلوه‌ها هم‌کنشی دارند (جاودانی و توفیقی، ۱۳۸۸:۳۸). برای از بین بردن مرزهای بین سیلوه‌های دانش علمی (با اندک تبادل یا اشتراک عقاید و یافته‌های کوچک) کارهای زیادی باید انجام شود (Jacobs, Cuganesan, 2014:1253).

نیکولسکو^۱ در مانیفست فرارشته‌ای کاربست مطالعات میان‌رشته‌ای را ناشی از سه مولفه پیچیدگی، واقعیت و منطق ناشی از آن، گریزناپذیر می‌پندارد. چرا که هدف علوم رشته‌ای تسلط یافتن بر موضوعات پیچیده و درک آنها از طریق ساده‌سازی است (جاودانی و توفیقی، ۱۳۸۸:۳۹). علاوه بر حل مسئله رسیدن به یک درک عمیق انگیزه مهم دیگری برای تحلیل میان‌رشته‌ای بودن است (بحرانی، ۱۳۹۲:۳۹). با این که مرزبندی بین رشته‌های علمی، امری طبیعی و حاصل ماهیت متفاوت آنها نیست (پاریاد، ۱۳۹۳:۱۵)، نتایج پژوهش‌ها از اجرای ناقص میان‌رشته‌ها، بی‌هدف و سرانجام، بدون ساختارهای علمی لازم و همراه با سردرگمی دانشجویان این رشته‌ها حکایت دارند (ممانی، ۱۳۹۸:۱۱۶) و با موانعی چون رعایت ضوابط رشته‌ای، نگرانی از به هم ریختگی گرایش‌های رشته، و همینطور این که میان‌رشته‌ای احتمالاً واگرایی گرایش‌ها و ضعف علمی دانشجویان نه‌چندان قوی را به دنبال دارد (Fernando et al., 2020:280) روبه رو می‌باشند.

در بررسی آثار منتشر شده در زمینه میان‌رشته‌ای متوجه می‌شویم که بیشتر آنها بر روی موضوع‌هایی مانند ابعاد، اهداف، روش‌ها و تکنیک‌های مورد استفاده و مورد نیاز برای انجام کارهای میان‌رشته‌ای تمرکز دارند و تعداد اندکی آثار میان‌رشته‌ای را مورد بررسی و ارزیابی قرار داده‌اند و در واقع بین آنچه که باید باشد و آنچه که هست، شکاف گسترده‌ای وجود دارد. برخی از پژوهش‌های پیشین که از نظر هدف تا اندازه‌ای با این تحقیق ارتباط دارند مورد مطالعه قرار می‌گیرند:

پوردیهیمی (۱۳۸۷) داشتن سخن نو، تفسیر یا ترکیب تازه، دیدگاهی جدید و یافته‌های بدیع را موازینی برای علمی بودن و تاثیر بر فضای علمی در جامعه علمی دانسته است. خسروی (۱۳۸۷) تطابق و تعیین دقیق موضوع و اهداف تحقیق را که بتواند نتایجی متناسب با وضعیت بین‌رشته‌ای به وجود بیاورد، یک اصل دانسته است. منصوریان (۱۳۸۸:۶۷) عوامل بسیار مهمی را که باید در مقاله علمی پژوهشی رعایت شود (تعداد بیست عامل) ذکر نموده تا علمی بودن آثار پژوهشی و توجه به این موضوع را نشان دهد. اربابی و دیگران (۱۳۹۰) در بررسی ساختار چکیده فارسی و انگلیسی مقاله‌های علمی در رشته پزشکی به وجود متغیرهای هدف، مقدمه، روش و یافته‌ها به عنوان برتری چکیده فارسی این مقاله‌ها بر چکیده انگلیسی مقاله‌هایی که به زبان انگلیسی نوشته شده بودند، اشاره نموده‌اند. صفایی‌پور و چم‌خانی (۱۳۹۶) به ذکر اهمیت جامعه آماری و انتخاب نمونه‌ها پرداخته و پس از تحلیل جامعه آماری ۲۵ مقاله علمی پژوهشی در جغرافیای انسانی متوجه وجود تورش یا خطای مهم اوریب در این مقاله‌ها شده و آن را ناشی از عدم دقت در انتخاب نمونه‌ها دانسته‌اند. در مقاله راز و رضی (۱۳۹۳) یکی از نقاط قوت در بین ۳۴۵ مقاله مورد بررسی تنوع موضوعی مقاله‌ها و مزایای استفاده از منابع بر شمرده شده و کاستی‌های مهم مورد اشاره از این قرارند: رویکرد توصیفی، آموزش محوری به جای مسئله محوری، نگرش سیستمی، نگاه جزئی و چند پاره، اثرپذیری از متون ترجمه‌ای، شمار زیاد پژوهش‌های تکراری یا موازی، فقر رویکرد انتقادی، کم بودن تعداد مقاله‌های نوآورانه.

از نظر کاجی‌کاوا (۲۰۰۸) مسئله محور بودن، پرهیز از کلی‌گویی در شناخت عوامل و وارد شدن به جریان عوامل و موانع و ساختار پیچیده آنها، به اشتراک گذاری و اطلاع رسانی نتایج و سهیم کردن مدیران و تصمیم گیرندگان در این دستاوردها، لزوم وجود پایگاه دانش برای ساماندهی به پژوهش‌های انجام شده، که چارچوبی بسازد برای مشارکت سایر رشته‌ها، اما در حالتی قابل سنجش برای زنجیره‌های علی و زنجیره‌های مشکل-راه حل و قالب‌های انتشار جدید، همگی اصولی هستند که در کارهای بین رشته‌ای باید رعایت شوند. داشتن نتایج ثمربخش برای انتشار در جامعه یک الزام است، چرا که بین رشته‌ای‌ها دارای ضریب انتشارپذیری کمی هستند. کاستوف (۲۰۰۲) در مقاله خود موانع تحقیق‌های چندرشته‌ای و میان‌رشته‌ای را بررسی نموده که شامل: فرهنگ، زمان، ارزیابی، انتشار، استخدام، منابع مالی، ترویج و به رسمیت شناختن می‌گردند و در ادامه به عوامل موثر در کیفیت و اعتبار خروجی اکتشاف مبتنی بر ادبیات برگرفته از چند رشته می‌پردازد. هدف و معیارهای مطالعه، تکنیک‌های ارزیابی اطلاعات، پایگاه‌های داده، منابع و زمینه‌ها، تکنیک‌های ضبط تجزیه و تحلیل و خوشه‌بندی از مهمترین این عوامل هستند.

جغرافیا به عنوان یک علم میان‌رشته‌ای: در گسترش میان‌رشته‌ای، داورپناه سه مساله جدی را بر سر راه تحلیل علوم اجتماعی، از نظر تمایل به میان‌رشته‌ای می‌بیند: تغییر و تحول دایم؛ تنوع و گوناگونی ابعاد و حالات پدیده اجتماعی؛ و حضور انبوه‌های اقدام کننده و نسبتاً مختار (انسان‌ها) او ادامه می‌دهد که استناد به محتوای رشته‌های دیگر در برخی از رشته‌های علوم انسانی از لحاظ میان‌رشته‌ای یک امتیاز است و جغرافیا یکی از اولین‌ها در این زمینه محسوب می‌شود (داورپناه، ۱۳۸۳:۳۱).

جغرافیدانان وابسته به موضوع نیستند، زیرا دامنه وسیعی از موضوعات را بررسی می‌کنند، آنها مرتبط به رویکردها نیز نیستند زیرا دامنه وسیعی از جنبه‌ها و ابزارها را به کار می‌برند و ارزش استفاده از روش‌های چندگانه را ارزیابی می‌کنند تا جنبه‌های مختلف یک مسئله را ارزیابی کنند. جغرافیا به مثابه نظامی عمل می‌کند که می‌تواند در مطالعه سیستم‌های انسانی و طبیعی نقش سنتز فکری داشته باشد. این ویژگی‌های مشخص کننده جغرافی، آن را با بسیاری از علوم دیگر مرتبط می‌سازد و گامی برای روابط متقابل مولد آنها بر می‌دارد. تجربه جغرافیدانان در تعامل با سایر قلمروهای موضوعی، کمک می‌کند که همانند کاتالیزوری برای فعالیت مولد در بین علوم چند وجهی عمل نمایند (افراخته، ۱۳۹۵: ۸-۱۲۷).

در تعاریف ارائه شده از سوی جغرافیدانان بر اهداف علم جغرافیا در موارد زیر تاکید شده است: جغرافیا علمی ترکیبی است که باید به سه پرسش چه چیز، کجا و چرا پاسخ دهد (گنجی)؛ تحلیل‌های جغرافیایی با دو سیستم روبرو است: سیستم اکولوژیک به معنی سیستم پیوند انسان با محیط و سیستم فضایی به معنی سیستم پیوند یک مکان از سطح سیاره زمین با مکان‌ها دیگر (شکوئی)؛ جغرافیا به طور مداوم با دو موضوع درگیر است: یکی توزیع پدیده‌ها در فضای زمینی و دیگری ساختار و فرایندهای فضایی که از مهمترین فعالیت‌های جغرافی‌دانان هستند (میرحیدر) و به تنوع بسیار زیاد پدیده‌ها در محیط طبیعی و انسانی توجه دارد (محمودی) که بر سه مفهوم انسان محیط و روابط بین آنها به عنوان مغز و هسته اصلی جغرافیا و موضوع آن تاکید می‌نماید (مومنی)؛ مرکب بودن علم جغرافیا و نیاز آن به سایر علوم برای حل مسائل خود و اینکه جغرافیا با مطالعه سیستم‌های فضایی چشم‌انداز انسان را در پیشرفت و بهره برداری مطلوب از منابع راهنمایی می‌کند (علیجانی) بخش دیگری از شناخت درباره جغرافیا است؛ لزوم پذیرش و تشریح آینده نگری این قرن از طرف جغرافیا و حتی پیش بینی آن و اینکه جغرافیا جنبه‌ها مختلفی مانند جغرافیای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی که هر یک در

تلاش هستند تا نقشه یک سری از عوامل را روشن سازند (حسین زاده دلیر) راه‌گشای پژوهش‌ها است و تشریح این که علم جغرافیا با تعداد بسیاری از علوم طبیعی و انسانی هم‌پیوندی و تداخل دارد و به این ترتیب به صورت یک علم میان‌رشته‌ای درآمد است (سلیمانی) یک امر شناخته شده در کارهای جغرافیایی می‌باشد؛ (محمدی، ۱۳۹۴، ۳۳-۳۱).

مرکب بودن علم جغرافیا در تعاریف پیش‌گفته یا به روشنی بیان شده و یا در مضمون آنها نهفته است. ماهیت میان‌رشته‌ای نقطه قوت علم جغرافیا محسوب می‌شود، زیرا این علم با تلفیق یافته‌های سایر رشته‌ها بینش قوی را درباره مسائل واقعی در مکان‌های متفاوت برای محققان ارائه می‌دهد. میان‌رشته‌ای بودن جغرافیا است که به جغرافیدان اجازه می‌دهد تا به ساختارهای فضایی ایجاد شده توجه و آن را تحلیل کند و این بیش از هر عاملی به جامعیت و کل‌نگری بینش جغرافیا و راه و روش کارآمد و قابل اتکای آن در تحقیق مدیون است (حاتمی‌نژاد، ۱۳۹۱، ۲۴).

از آنچه که در باره توسعه و پویایی علمی و تعریف بین‌رشته‌ای در مباحث متفکرین و محققانی که ذکر آنها گذشت، مفاهیم هفتگانه زیر به عنوان نشانه‌های قابل مطالعه در میزان پویایی و توسعه علمی، به دست می‌آیند:

رفع محدودیت‌های ناشی از تخصصی شدن؛ کمک به تعمیق مطالب و ژرف‌اندیشی محققان؛ متنوع‌سازی روش‌های حل مسایل؛ حل مسایل جدید در زمینه علمی؛ تنوع‌بخشی به موضوعات علمی؛ تغییر زاویه دید محققان به مسایل؛ گسترش مرزهای علم. به منظور بررسی موارد بالا، شواهدی از میزان تنوع، به عنوان یک عنصر کلیدی، در محورهای اصلی تشکیل دهنده کارهای اصیل پژوهشی بین رشته‌ای جغرافیا- کارآفرینی، مطالعه و مقایسه می‌گردند.

روش پژوهش

این تحقیق بر مبنای روش فراتحلیل تدوین گردیده است و گردآوری داده‌ها به روش اسنادی صورت پذیرفته است. مجله‌های فعال در زمینه جغرافیا- در همه گرایش‌ها- که دارای رتبه علمی- پژوهشی از وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بوده و در دو سایت معتبر پایگاه استنادی علوم جهان اسلام^۱ و مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی^۲ نمایش داده شده‌اند، جامعه پژوهش را تشکیل می‌دهند. تعداد ۲۷ مجله فعال شناسایی شد و واژه‌های مورد پژوهش در تارنمای هر یک از مجله‌ها، جستجو شدند. با استفاده از بخش جستجوی پیشرفته در هر یک از تارنمای مجله‌ها اطلاعات دقیق‌تر درباره لزوم وجود واژه کارآفرینی در بخش کلید واژه‌های مقاله‌ها و امکان مرتب‌سازی بر اساس تاریخ انتشار به دست آمد. در این مرحله تعداد ۱۰۸ مقاله علمی- پژوهشی که کارآفرینی یکی از کلید واژه‌های آنها بود، شناسایی شد. از آنجا که این پژوهش بر کارهای جغرافیدانان تمرکز دارد، سمت نویسندگان از لحاظ دارا بودن تخصص جغرافیایی بررسی شد که از تعداد اولیه مقاله‌ها، تعداد ۹۱ مقاله (۸۴/۲۵ درصد) کار بین رشته‌ای جغرافیدانان کشور بوده و در مجله‌های جغرافیایی به چاپ رسیده‌اند. به منظور افزایش دقت در داوی نتایج و پرهیز از اعلام قطعیت در نتایج تحقیق اقدام به نمونه‌گیری شد و بر اساس جدول استاندارد مورگان تعداد نمونه‌های پژوهش ۷۳ مقاله یعنی بیش از ۸۰ درصد، تعیین شد که نمونه‌ها با کمک اعداد تصادفی غیر تکراری رایانه‌ای و بر اساس شماره گذاری آنها در فایل اکسل، انتخاب شدند. به منظور جمع آوری داده‌های آماری و به این دلیل که چکیده هر مقاله علمی دارای چارچوب‌های مشخص و شناخته شده‌ای است که محقق و مجله ملزم به رعایت آن هستند [گرچه عدم رعایت این چارچوب‌ها در مواردی دیده شد و در موارد حد انتخاب جایگزین تصادفی دیگری انتخاب گردید]، بخش‌های عنوان و چکیده مقاله‌ها انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. در این پژوهش برای تحلیل داده‌ها از روش مربوط به تحلیل محتوا استفاده می‌شود. واحد نمونه‌گیری، چکیده چاپ شده مقاله‌ها

1. Isc.gov.ir

2. Sid.ir

است که توسط نویسندگان تهیه شده، و واحد ثبت شامل این موارد است: هدف پژوهش، روش تحقیق، یافته‌ها، نتایج (دستاوردها)، و پیشنهادها و همچنین موضوع تحقیق که عمدتاً از عنوان قابل استخراج بود. کدهای پژوهش، اکتشافی هستند و هر کدواژه جدید یادداشت و در صورت تکرار همان واژه یا مشابه از نظر معنایی، بر شمارش کد افزوده می‌گردید. پایگاه داده‌های چکیده مقاله‌ها در صفحه اکسل تشکیل شد و کدهای تحقیق که از چکیده یا عنوان استخراج شدند در مقابل هر یک یادداشت شد. این کار لازمه پژوهش بود چون پرسش‌های تحقیق بر روی تنوع کدها در هر موضوع مورد مطالعه تمرکز دارد. کدهای مستخرج از این مرحله، وارد نرم افزار SPSS شدند و تعداد آنها شمارش شد. مقوله‌های اصلی در خلال شناسایی و شمارش کدهای موجود در واحدهای ثبت، شکل گرفته و تثبیت شدند. گام بعدی مقایسه فراوانی‌ها و محاسبه امتیاز هر مقوله، جمع امتیاز مقوله‌ها در هر عنصر و محاسبه تفاوت امتیازهای به دست آمده بود، با امتیازی که باید باشد، تا نشان دهد تنوع موضوعی در کدام بخش بیشتر است و تحلیل اینکه آیا تنوع به وجود آمده، به تغییر مثبت در معیارهای توسعه علمی، کمکی نموده است یا نه. در این مطالعه، افزایش تعداد کدهای مستقل در هر مقوله نشانه تنوع در رویکرد اندیشمندان و محققان است اما افزایش فراوانی در هر کد نشانه گرایش به تکرار کارها و موجب تقسیم امتیاز کد بر فراوانی آن و بنابر این کاهش امتیاز واقعی آن کد می‌گردد و به این معنی است که فراوانی بیشتر در هر کد، مطلقاً، مثبت ارزیابی نمی‌شود.

بحث و یافته‌ها

سؤال این است که کارهای میان‌رشته‌ای چه ظرفیتی را برای فکر کردن به ابعاد کشف نشده علم یا مشکلات و مسائل جامعه در اختیار پژوهشگران قرار می‌دهند تا نوآوری علمی را افزایش داده و باعث گسترش زمینه‌های تخصصی و افزایش عمق مطالعات در رشته خود شوند. بنابراین، کمیت و کیفیت محورها یا مقوله‌های اهداف، نتایج، موضوع، زمینه، افراد و موقعیت متغیر کارآفرینی که بخش‌های اساسی مقاله‌های علمی مورد بررسی هستند و بیانگر تنوع رویکرد جغرافیدانان در آثارشان است.

سنجش تنوع موضوعی مقاله‌ها: موضوع مقاله‌ها همان دغدغه اصلی نویسنده و پژوهشگر است که تحقیق بر حول محور آن شکل می‌گیرد و یا مطرح کننده مساله اصلی است. بنابراین تنوع بیشتر موضوعات نشان دهنده دقت و کنجکاوی محققان در مسایل جامعه و تلاش مثبت برای یافتن راه حل‌ها یا دست کم معرفی آنها به جامعه و دست‌اندرکاران می‌باشد.

جدول ۱. وضعیت کدها در محور موضوع

ردیف کدها	عناصر تنوع رویکرد در محور موضوع	تعداد مقاله‌ها	وزن هر کد	وزن هر مقاله	درصد
۰۱	توسعه کارآفرینی	۴۱	۱	۰/۰۲۴	۵۶/۲
۰۲	ویژگی‌های کارآفرینی	۶	۱	۰/۱۶۶	۸/۲
۰۳	ارزیابی فضای کارآفرینی	۳	۱	۰/۳۳	۴/۱
۰۴	فرصت کارآفرینی	۶	۱	۰/۱۶۶	۸/۲
۰۵	رتبه بندی کارآفرینی	۱	۱	۱	۱/۳۷
۰۶	موفقیت کارآفرینی	۲	۱	۰/۵	۲/۷۴
۰۷	کیفیت زندگی	۲	۱	۰/۵	۲/۷۴
۰۸	پخش فضایی کارآفرینی	۲	۱	۰/۵	۲/۷۴
۰۹	راه اندازی و توسعه کسب و کار	۱	۱	۱	۱/۳۷
۱۰	آینده نگری و کارآفرینی	۱	۱	۱	۱/۳۷

۱/۳۷	۱	۱	۱	کارآفرینی و توسعه	۱۱
۱/۳۷	۱	۱	۱	توسعه پایدار کشاورزی	۱۲
۱/۳۷	۱	۱	۱	سرمایه اجتماعی	۱۳
۱/۳۷	۱	۱	۱	کارآفرینی و صنایع دستی	۱۴
۱/۳۷	۱	۱	۱	پایداری اجتماعی	۱۵
۱/۳۷	۱	۱	۱	نوآوری	۱۶
۱/۳۷	۱	۱	۱	کارآفرینی و اشتغال	۱۷
۱/۳۷	۱	۱	۱	اکوسیستم کارآفرینی	۱۸
۹۹/۹۹	۱۳/۱۸۱	۱۸	۷۳	مجموع وضع موجود کدها	

منبع: (یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰).

با مطالعه‌ای در این خصوص، میزان توجه و اهمیتی که جغرافیدانان برای توسعه کارآفرینی در جامعه قائل هستند، به دست می‌آید چنان که در ۴۱ مقاله یعنی ۵۶/۲٪ از نمونه‌ها به این عنصر پرداخته شده‌است. از موضوع‌های مختلفی که در ۷۳ نمونه مورد بررسی مطالعه شد (جدول ۱)، تعداد ۱۸ کد متمایز به دست آمد که ۱۱ مورد آن یکبار طرح شده‌اند و سایر موارد از دوبار تا ۴۱ بار تکرار شده‌اند. بنابراین مجموع امتیاز ۱۳/۱۸ از وزن مقاله‌ها تکراری و غیر تکراری به دست آمد و تا ۷۳ امتیاز فاصله زیادی (۵۹/۸۲) را نشان می‌دهد. به نظر می‌رسد، نویسندگان می‌توانستند با بسط دادن موضوع ابعاد تازه‌تری پیدا نموده و موضوعات مشترک جغرافیایی - کارآفرینی را غنای بیشتری ببخشند و تنوع آن را افزایش داده تا در جهت پویایی علمی حرکت نمایند.

سنجش تنوع اهداف مقاله‌ها: محور اهداف با طرح این سؤال که تنوع اهداف در مقاله‌های مورد بررسی چگونه است؟ مورد مطالعه قرار گرفت. این بخش از مطالعات به نوعی است که تقریباً می‌تواند ظرفیتی به اندازه پژوهش‌های انجام شده داشته باشد، اهداف پژوهش در این ۷۳ نمونه مورد مطالعه تنها به ۱۷ گروه از اهداف (وضعیت کدها در محور اهداف، جدول ۲) محدود شده‌اند.

جدول ۲. وضعیت کدها در محور «اهداف»

ردیف کدها	عناصر تنوع رویکرد در محور اهداف	تعداد مقاله‌ها	وزن هر کد	وزن هر مقاله	درصد
۰۱	عوامل موثر	۱۶	۱	۰/۰۶۲	۲۱/۹۱
۰۲	آسیبها و موانع	۸	۱	۰/۱۲۵	۱۰/۹۶
۰۳	بررسی و نقش	۸	۱	۰/۱۲۵	۱۰/۹۶
۰۴	جایگاه	۱	۱	۱	۱/۳۷
۰۵	سنجش و ارزیابی	۵	۱	۰/۲	۶/۸۵
۰۶	اثر و اثرات	۴	۱	۰/۲۵	۵/۴۷
۰۷	شرایط	۱	۱	۱	۱/۳۷
۰۸	الگو، مدل و چارچوب	۴	۱	۰/۲۵	۵/۴۷
۰۹	رتبه بندی و اولویت بندی	۳	۱	۰/۳۳	۴/۱
۱۰	تحلیل راهبردی	۳	۱	۰/۳۳	۴/۱
۱۱	پهنه بندی	۱	۱	۱	۱/۳۷
۱۲	اعتبارسنجی	۱	۱	۱	۱/۳۷
۱۳	سنجش ظرفیت و امکان	۲	۱	۰/۵	۲/۷۴
۱۴	آزمون نظریه	۱	۱	۱	۱/۳۷
۱۵	شناسایی و بررسی	۲	۱	۰/۵	۲/۷۴
۱۶	عملکرد اکوسیستم	۱	۱	۱	۱/۳۷
	جمع کدهای معین	۶۱	۱۶	۸/۶۷۲	۸۳/۵۴

۱۶/۴۲	.	.	۱۲	اشاره به هدف ندارد	۱۷
۱۰۰	۸/۶۷۲	۱۶	۷۳	مجموع وضع موجود کدها	

منبع: (یافته های تحقیق، ۱۴۰۰).

با نگاهی به جدول فوق در مییابیم که در هر کد از ۱ تا ۱۶ مورد در نوسان است. بیشترین مورد مربوط است به کد «عوامل موثر» که شامل کلیه عوامل مثبت موثر در پژوهش می‌باشد. در صورتی که بخواهیم تاثیر عوامل منفی یا موانع را نیز با همین عامل در نظر بگیریم تعداد ۸ مورد است که این دو کد جمعاً ۳۲/۸۷٪ از مقوله اهداف را تشکیل می‌دهند. تعداد ۱۲ (۱۶/۴۴) مقاله هم اهداف پژوهش را در بخش چکیده بیان نموده‌اند. نکته قابل ذکر بعدی این است که در صورت وجود تنوع کامل، امکان گرفتن ۷۳ امتیاز وجود داشت اما با محدود شدن کدها به ۱۶ مورد و در مواردی تکرار هر کد، امتیازها کاهش یافته و در موارد تکراری، امتیاز کد در بین تعداد مقاله‌ها آن کد تقسیم شد که این امر موجب شد امتیاز به دست آمده از ۱۶ به ۸/۶۷ دوباره کاهش یابد.

سنجش محور تنوع زمینه‌های پژوهشی: در این پژوهش، زمینه همان دست‌مایه نویسنده برای پرداختن به موضوع اصلی و به نوعی امکان‌پذیر ساختن بررسی آن است. اگرچه از نظر اهمیت شاید به اندازه موضوع نباشد اما تنوع هرچه بیشتر آن می‌تواند نشان دهنده دقت پژوهشگران به ابعادی از مسایل جامعه و نیاز به حل آنها باشد.

جدول ۳. وضعیت کدها در محور زمینه

ردیف کدها	عناصر تنوع رویکرد در محور زمینه	تعداد مقاله‌ها	وزن هر کد	وزن هر مقاله	درصد
۰۱	تعاونی کشاورزی	۲	۱	۰/۵	۲/۷۴
۰۲	تفکر کارآفرینی	۱	۱	۱	۱/۳۷
۰۳	گردشگری مذهبی	۱	۱	۱	۱/۳۷
۰۴	گردشگری الکترونیکی	۱	۱	۱	۱/۳۷
۰۵	نوسازی فرهنگی روستا	۱	۱	۱	۱/۳۷
۰۶	شرکتهای کوچک و متوسط	۱	۱	۱	۱/۳۷
۰۷	بازاریابی محصول	۱	۱	۱	۱/۳۷
۰۸	کارآفرینی غیر کشاورزی	۲	۱	۰/۵	۲/۷۴
۰۹	مدیریت پروژه	۱	۱	۱	۱/۳۷
۱۰	الگوسازی ساختاری	۱	۱	۱	۱/۳۷
۱۱	موانع	۲	۱	۰/۵	۲/۷۴
۱۲	کارآفرینی سبز	۲	۱	۰/۵	۲/۷۴
۱۳	تحلیل جنسیتی	۱	۱	۱	۱/۳۷
۱۴	توسعه کالبدی	۱	۱	۱	۱/۳۷
۱۵	کارآفرینی کشاورزی	۱	۱	۱	۱/۳۷
۱۶	کارآفرینی	۲	۱	۰/۵	۲/۷۴
۱۷	توسعه روستایی	۲	۱	۰/۵	۲/۷۴
۱۸	کشت گلخانه ای	۱	۱	۱	۱/۳۷
۱۹	بعد اجتماعی روستا	۱	۱	۱	۱/۳۷
۲۱	کسب و کار خانگی	۱	۱	۱	۱/۳۷
۲۲	شخصیت	۱	۱	۱	۱/۳۷

۱/۳۷	۱	۱	۱	ظرفیته‌ها	۲۳
۱/۳۷	۱	۱	۱	عملکرد سازمانی	۲۴
۱/۳۷	۱	۱	۱	مدیریت روستایی	۲۵
۲/۷۴	۰/۵	۱	۲	کشاورزی	۲۶
۱/۳۷	۱	۱	۱	توانمندسازی	۲۷
۱۵/۱	۰/۰۹	۱	۱۱	گردشگری روستایی	۲۸
۵/۴۶	۰/۲۵	۱	۴	اکوتوریسم	۲۹
۱/۳۷	۱	۱	۱	گردشگری ورزشی	۳۰
۲/۷۴	۰/۵	۱	۲	زمین (ژئو) گردشگری	۳۱
۲/۷۴	۰/۵	۱	۲	بوم گردی	۳۲
۱/۳۷	۱	۱	۱	برند گردشگری	۳۳
۱/۳۷	۱	۱	۱	نهادهای محلی	۳۴
۷۵/۳۶	۲۶/۸۴	۳۳	۵۵	وضع موجود کدهای معین	
۲۴/۶۴	.	.	۱۸	بدون اشاره به زمینه‌ای خاص	۲۵
۱۰۰	۲۶/۸۴	۳۳	۷۳	مجموع وضع موجود کدها	

منبع: (یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰).

میزان تنوع در این محور به ۳۴ کد شناسایی شده می‌رسد (جدول ۳). بیشترین عنصر مورد پردازش، گردشگری روستایی با ۱۱ مقاله یا ۱۵٪ از کل مقاله‌ها است و البته نشانه‌ای از پویایی بخش گردشگری روستایی و نیاز به پژوهش‌های بیشتر در این زمینه می‌تواند باشد. وزن امتیاز محاسبه شده برای مقاله‌ها در این محور ۲۶/۸۴ است. البته تعداد مقاله‌ها بدون اشاره به زمینه‌ای خاص که به ۱۸ عدد یعنی ۲۴/۶۴٪ می‌رسد در جای خود قابل تامل است.

سنجش محور تنوع علمی نتایج و عمده دستاوردهای پژوهش‌ها: نتایج بخش مهمی از پژوهش‌ها هستند که قسمت عمده‌ای از نوآوری‌های هر تحقیق در این بخش نمایان می‌شوند. بنابراین، متنوع بودن آن می‌تواند مورد توجه و گویای دستاوردهای محققان یک حوزه باشد. تناسبی که معمولاً بین اهداف و نتایج برقرار است اما این همخوانی نسبی در اینجا وجود ندارد و با این که ۱۶ مورد از مقاله‌ها گزاره «عوامل موثر» را به عنوان هدف ذکر کرده‌اند (جدول ۲)، ۴۷ مورد از مقاله‌ها (۶۴/۳۸٪)، همانطور که در جدول نتایج (جدول ۴) شاهد آن هستیم، شناخت عوامل موثر را به عنوان دستاورد و نتیجه کار خود معرفی نموده‌اند. اگر معرفی «موانع» را به عنوان نوعی از عوامل که منفی هستند به مقدار قبلی اضافه نماییم، حدود ۷۸ درصد نتایج مقاله‌ها در این محدوده قرار می‌گیرند. اگرچه دامنه عوامل می‌تواند وسیع باشد و این نیاز به تحقیقات عمیق‌تری دارد اما در این حد مشخص است که بین تعداد اهداف و تعداد عوامل، توازن و تنوع کافی وجود ندارد.

جدول ۴. وضعیت کدها در محور نتایج

ردیف کدها	عناصر تنوع رویکرد در محور نتایج	تعداد مقاله‌ها	وزن هر کد	وزن هر مقاله	درصد
۰۱	عوامل موثر	۴۷	۱	۰/۰۲	۶۴/۳۸
۰۲	موانع	۱۰	۱	۰/۱	۱۳/۷
۰۳	راهبرد	۴	۱	۰/۲۵	۵/۸۴

ترکاشوند و دادورخانی / تحلیل تاثیر مطالعات میان رشته‌ای.....				
۱۳				
۱/۳۷	۱	۱	۱	مسیریابی پخش نوآوری
۲/۷۴	۰/۵	۱	۲	شناسایی فرصت
۶/۸۵	-۰/۰۲	۱	۵	مقایسه رتبه بندی از نظر کارآفرینی
۱/۳۷	۱	۱	۱	مطلوبیت اکوسیستم
۱/۳۷	۱	۱	۱	بی تأثیری متغیر مستقل
۹۷/۲۶	۴/۰۷	۸	۷۱	وضع موجود کدهای معین
۲/۷۴	.	.	۲	نتیجه بدون شفافیت
۱۰۰	۴/۰۷	۸	۷۳	مجموع وضع موجود کدها

منبع: (یافته های تحقیق، ۱۴۰۰)

از ۷۱ مقاله‌ای که نتایج پژوهش خود را با شفافیت بیان داشته‌اند، تنوع نتایج به ۸ مورد می‌رسد که تنها ۳ مورد آن غیر تکراری است و در بقیه موارد یک امتیاز مربوط به آن عنصر، تقسیم بر تعداد مقاله‌ها شد که وزن به دست آمده از این ۸ عنصر در نهایت، ۴/۰۷ امتیاز بود. ۲ مقاله هم نتیجه کار خود را در چکیده اعلام نموده‌اند.

مطالعه گروه‌های هدف پژوهش: در جامعه ما افراد و گروه‌های متنوع و متعددی وجود دارند که می‌توانند به عنوان گروه پژوهش و گروه‌های پاسخگو در تحقیق مشارکت داده شوند؛ از آنجایی که با گسترش و رشد جامعه، کارآفرینی مورد نیاز همه گروه‌ها و اقشار مردم است، این امکان وجود دارد که از تمام ظرفیت در این مورد استفاده شود و انتظار داریم که به تعداد ۷۳ نمونه مورد مطالعه، افراد مورد مطالعه وجود داشته باشد.

جدول ۵. وضعیت کدها در محور افراد

ردیف کدها	عناصر تنوع رویکرد در محور افراد	تعداد مقاله‌ها	وزن هر کد	وزن هر مقاله	درصد
۰۱	اعضای تعاونی	۱	۱	۱	۱/۳۷
۰۲	کارآفرینان روستایی	۳	۱	۰/۳۳	۴/۱
۰۳	بهره بردار کشاورزی	۱	۱	۱	۱/۳۷
۰۴	خانوار روستایی	۱	۱	۱	۱/۳۷
۰۵	زنان	۶	۱	۰/۱۶۶	۸/۲۲
۰۶	روستاییان (با اشاره مستقیم)	۴	۱	۰/۲۵	۵/۴۷
۰۷	جوانان	۳	۱	۰/۳۳	۴/۱
۰۸	مدیران محلی، شوراها و دهیاران	۳	۱	۰/۳۳	۴/۱
	وضع موجود کدهای معین	۲۲	۸	۴/۴۰۶	۳۰/۱
۰۹	بدون اشاره به افرادی خاص	۵۱	.	.	۶۹/۸
	مجموع وضع موجود کدها	۷۳	۸	۴/۴۰۶	۹۹/۹

منبع: (یافته های تحقیق، ۱۴۰۰)

یافته‌های نمونه‌ها نشان می‌دهد (جدول ۵) ۵۱ مورد از نمونه‌ها افراد و گروه‌هایی را به عنوان افراد هدف خود معرفی نموده‌اند و هشت کد شناسایی شده، مربوط به ۲۲ مقاله یعنی ۳۰٪ مقاله‌ها است. باید اضافه نمود، در بخشی از مقاله‌ها با عبارتهای نه‌چندان روشنی مانند پاسخگویان و افراد مورد مطالعه و بخش‌های نامفهوم دیگری برخورد می‌کنیم. وزن کلی به دست آمده از این محور ۴/۴۰۶ است که در نتیجه‌ی انجام کارهای تکراری، و تقسیم امتیاز در بین موارد مشابه است. این امتیاز از مجموع ۷۳ امتیاز بالقوه به دست آمده است.

مطالعه جایگاه متغیر کارآفرینی در پژوهش: در وضع مطلوب، مفهوم کارآفرینی می‌تواند یکی از پنج نوع متغیری باشد که برای این گونه از پژوهش‌ها متصور و رایج است. اما در وضع موجود از بین ۷۳ نمونه بررسی شده (جدول ۶)، تنها در شانزده مورد کارآفرینی به عنوان متغیر مستقل و در ۵۷ مورد به عنوان متغیر وابسته به کار رفته است که نشان می‌دهد با نبود تنوع لازم در این محور رو به رو هستیم.

جدول ۶. وضعیت کدها در محور موقعیت متغیر کارآفرینی

ردیف کدها	عناصر تنوع رویکرد در محور موقعیت متغیر کارآفرینی	تعداد مقاله‌ها	وزن هر کد	وزن هر مقاله	درصد
۰۱	به عنوان متغیر مستقل	۱۶	۲۰	۲۵/۱	۲۱/۹۱
۰۲	به عنوان متغیر وابسته	۵۷	۲۰	۰/۳۵	۷۸/۰۹
جمع	مجموع وضع موجود کدها	۷۳	۴۰	۱/۶	۱۰۰
	به عنوان سایر انواع متغیر	۰	۶۰	۰	۰

منبع: (یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰)

از نظر مفهومی و کاربردی در جغرافیا و نوع تحلیل‌های آن به نظر می‌رسد، بهتر است که محققین به نقش کارآفرینی به عنوان متغیر مستقل و تاثیرگذار بر روی فضای جغرافیایی و عناصر آن بیشتر توجه نمایند. در مواردی هم کارآفرینی به عنوان متغیر تسهیلگر و حتی میانجی وارد عرصه پژوهش گردد و این یکی از کارکردهای پژوهش‌های میان‌رشته‌ای است که تاکنون از جغرافیدانان کشور و در بین نمونه‌های مورد بررسی، اثری در این زمینه ندیده‌ایم.

یافته‌های کلی از محورهای مورد پژوهش: چنانکه در (جدول ۷) مشاهده می‌گردد، مقدار تفاوت وضع موجود (۸۵ امتیاز) از وضع مطلوب (۳۷۰ امتیاز) برابر است با ۲۸۵ نمره و این یعنی صرف نظر جغرافیدانان از ۷۷٪ امتیاز رویکرد تنوع در انجام پژوهش‌های میان‌رشته‌ای. اما نتایج قابل توجه دیگر این که اگر مجموع امتیازهای واقعی (در ستون پنجم جدول ۷) بدست آمده، یعنی ۵۸/۷۷ را از ۳۷۰ (ظرفیت بالقوه وجود تنوع در کدهای منفرد- ستون سوم جدول پایین) کم کنیم، رقمی بیش از ۳۱۱ به دست می‌آید و این به معنی ظرفیت از دست‌رفته تنوع در محورهای مختلفی است که می‌توانست در بحث پویایی علمی جغرافیا کمک کننده باشد.

جدول ۷. وضعیت کلی عناصر تنوع رویکرد در محورهای مورد بررسی

مقوله‌ها (محورهای) رویکرد (تنوع)	تعداد کدهای منفرد در هر محور	ظرفیت بالقوه وجود تنوع در کدهای منفرد	مقدار تفاوت وضع موجود از وضع مطلوب	وزن به‌دست آمده در هر محور	امتیاز از دست رفته
اهداف	۱۶	۷۳	۵۷	۸/۶۷۲	۶۴/۳۲۸
نتایج	۸	۷۳	۶۵	۴/۰۷	۶۸/۹۳
موضوعات (دغدغه اصلی)	۱۸	۷۳	۵۵	۱۳/۱۸۶	۵۹/۸۱۴
زمینه (دست‌مایه اصلی)	۳۳	۷۳	۴۰	۲۶/۸۴	۴۶/۱۶
افراد	۸	۷۳	۶۵	۴/۴۰۶	۶۸/۵۹۴
موقعیت متغیر کارآفرینی	۲	۵	۳	۱/۶	۳/۴

۳۱۱/۲۲۶	۵۸/۷۷۴	۲۸۵	۳۷۰	۸۵	مجموع وضع موجود کدها
۱۰۰٪	۱۵/۹٪	۷۷٪	۱۰۰٪	۲۲٪	درصد وضع موجود کدها

منبع: (یافته های تحقیق، ۱۴۰۰)

به این ترتیب، از سنجش مجموع کدها و امتیازهای کسب شده دو نکته قابل تامل است: یکی این که از ۳۷۰ کد جدید و متنوع در ۷۳ مقاله مورد مطالعه میان‌رشته‌ای جغرافیا- کارآفرینی جغرافیدانان، می‌توانست کار شده باشد و تنوع لازم را برای دستیابی به توسعه علمی جغرافیا به بار آورد، اما جمعاً ۸۵ کد یا ۲۳٪ به دست آمد. دوم این که بسیاری از این کدها پرتکرار بوده در حالی که در برخی موارد، پرتکرار بودن آنها نشانه اهمیت موضوع و حتی وجود تفاوت نگرش در ابعاد موضوع نبوده است. اگرچه ما در این مقاله به این مطلب نپرداخته‌ایم اما همین بررسیهای اولیه تقریباً گویای درستی این مطلب بود و لازم است دلایل پرتکراری برخی از کدها حتی در چنین جامعه محدودی مورد بررسی قرار گیرد تا جامعه، ناشران مجله‌ها و اهل علم از آن بهره گیرند.

نتیجه‌گیری

رفع محدودیت‌های ناشی از تخصصی شدن؛ کمک به تعمیق مطالب و ژرف‌اندیشی محققان؛ متنوع‌سازی روش‌های حل مسایل؛ حل مسایل جدید در زمینه علمی؛ تنوع‌بخشی به موضوعات علمی؛ تغییر زاویه دید محققان به مسایل؛ گسترش مرزهای علم، هفت علامت پویایی و توسعه علمی هستند که محورهای مختلف مورد بررسی نشان‌دهنده اندازه‌ای از تاثیر میان‌رشته‌ای در پویایی علمی جغرافیا است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد، محققان رشته جغرافیا تلاش نموده‌اند تا علاوه بر توجه به ابعادی که قبلاً ذکر شد و بهره‌مندی از نتایج و دستاوردهای حوزه تخصصی کارآفرینان به نتایج مشخصی در زمینه برنامه‌ریزی فضایی و منطقه‌ای به منظور توسعه کارآفرینی یافته‌های (جدول ۱)، رونق کسب‌وکارها و مخصوصاً کسب‌وکارهای روستایی (یافته‌های جدول ۳)، کشف عوامل موثر بر نحوه پراکندگی و انواع کسب‌وکارها یافته‌های (جدول ۲ و ۴) و الگوی بهینه توزیع بنگاه‌ها دست پیدا نمایند که این بررسی در جهت تلاش برای «رفع محدودیت‌های ناشی از تخصصی شدن» که هدف اولیه بین‌رشته‌ای است، قابل تفسیر است. امتیازهای کسب شده در جدول نهایی (جدول ۷) نشان می‌دهد که تنوع مورد انتظار آنچنان که شایسته است اتفاق نیفتاده است و این از مقایسه درصد مقاله‌های پرتکرار با امتیازهای به دست آمده قابل فهم است. علاوه بر این، الزام ماهیت رشته‌ای اکثر مجلات به این معنی است که پژوهشگران بین رشته‌ای انتشار کار در مجلات رتبه‌بندی شده را دشوار می‌دانند (Butler, 202: 1998). مقاله‌های مورد اشاره همگی در مجله‌های رشته‌های جغرافیای انسانی به چاپ رسیده‌اند و این گونه مقاله‌ها در مجله‌های جغرافیای طبیعی و سنجش از دور و سیستم اطلاعات جغرافیایی مجالی برای چاپ و نشر نیافته‌اند که این نکته‌ای درخور توجه درباره لزوم تغییر زاویه دید بخشی از جغرافیدانان است که با نتایج کاجی‌کاوا (۲۰۰۸) در تطابق است.

بررسی میزان «متنوع‌سازی روش‌های حل مسایل و حل مسایل جدید در زمینه علمی» با بررسی رویکرد تنوع‌گرایانه جغرافی‌دانان در زمینه‌های پژوهشی مربوط به کارآفرینی در بهترین حالت به محور «زمینه» (یافته‌های جدول ۳ و ۷) مربوط می‌شود که متنوع‌ترین کدها را دارد و تا اینجا در هماهنگی با نتایج راز و رضی (۱۳۹۳) قرار دارد. تنوع در «موضوعات و اهداف» در رتبه‌های بعدی قرار می‌گیرند و محورهای «افراد و موقعیت متغیر کارآفرینی» در مرتبه کمترین‌ها هستند که ارقام به دست آمده مندرج در جداول ۶-۱، گویای چگونگی دست‌یابی به نشانه‌های پویایی علمی و فاصله موجود تا وضعیت ایده‌آل است. «تغییر زاویه دید» پژوهشگر یکی از شرایط اصلی پویایی و توسعه علمی است که

در راس هفت محور یا مقوله اصلی بررسی مقاله‌ها قرار دارد. این بررسی نشان می‌دهد که در زمینه‌های مربوط به توسعه علمی تغییرات بیشتری لازم است تا بتواند به انتظارات جامعه علمی در این بخش پاسخ دهد. همانطوری که موقعیت متغیر کارآفرینی که در بیشتر موارد به عنوان متغیر وابسته است، یا عدم تنوع در اهداف، دلایل دیگری مبنی بر ناکافی بودن تغییر زاویه دید پژوهشگران است. اما از زمانی که توجه جغرافیدانان به مباحث کارآفرینی معطوف شده است، نگرش عده‌ای از محققان کارآفرینی به برنامه‌ریزی فضایی و کاربرد آن به جای محیط کارآفرینی تغییر نموده و به نظر می‌رسد که این پژوهش‌ها در مجموع باعث وسیع شدن دید محققان از چگونگی تلفیق عوامل و حتی موانع کارآفرینی و کسب‌وکار شده است و تعداد عناصر بیشتر و متنوع‌تر از قبل را برای توسعه کارآفرینی لازم می‌دانند. این نتایج با آنچه که مورد تاکید پوردیپهیمی (۱۳۸۷) است، همسویی نشان می‌دهد. در زمینه «تعمیق مطالب و ژرف اندیشی علمی»، شباهت و تکرارهای بسیاری که در محورهای اهداف پژوهش، افراد و موضوعات تحقیق، وجود دارد و از حد انتظار جامعه علمی از پژوهشگران جوامع متنوع، فاصله دارد. در عین حال جامعه متنوع از نظر ایلات، فرهنگ‌ها، سنت‌ها، شیوه‌های معیشت و کار و گستره سرزمین، تنوع شگرفی را از افراد در اختیار جغرافیدانان برای رشد پویایی علمی قرار می‌دهد و این نتایج بر خلاف عواملی است که منصوریان (۱۳۸۸) و خسروی (۱۳۸۷) در اهمیت تنوع و دقت تعیین اهداف در بین‌رشته‌ای برشمرده‌اند. نتایج درباره «حل مسائل جدید علمی» که نشانه دیگری از پویایی علمی است، اصل پرداختن به کارآفرینی یک موضوع تازه است و دغدغه‌های علمی و اجتماعی جدیدی را مطرح کرده و مورد بررسی قرار می‌دهد. در زمینه حل مسایل جدید، به فعالیت‌های بیشتر علمی و بررسی ابعاد مشکلات جامعه و ارایه راه حل‌های جدید و متنوع، احساس نیاز می‌شود از طرفی همکاری و توجه جغرافیدانان به مسایل کارآفرینی توانسته است در ابعاد برنامه‌ریزی فضایی و استفاده از روش‌های فناورانه و تکنیک‌های برنامه‌ریزی ناحیه‌ای، روش‌های اجرای تحقیقات، متمر ثمر واقع شود و منشا تحولات مثبتی باشند. اگر جغرافیا بر اساس آنچه که برای خود لازم می‌داند به دنبال پویایی و ایفای نقش فعال و در ضمن تاثیرگذار در فضای علمی و اجتماعی است، فعالیت در زمینه‌های علمی جدید شرط لازم است اما کافی به نظر نمی‌رسد. این پژوهش نشان داد که فعالیت علمی جغرافیدانان در زمینه کارآفرینی تازگی لازم را دارد اما فراوانی پژوهش‌هایی که جغرافیدانان انجام داده‌اند در بخش‌های اساسی، تنوع کافی ندارد و برای ایجاد پویایی و توسعه علمی جغرافیا به تنوعی بیش از این نیاز است. در ادامه برخی از بخش‌هایی که از نظر جغرافیدانان کشور در پژوهش‌های جغرافیا و کارآفرینی مغفول مانده است به منظور تاکید و یادآوری عبارتند از: کارآفرینی شهری با تمام تنوع سرفصلی که میتواند داشته باشد؛ کارآفرینی در زمینه‌های جغرافیای طبیعی و علوم مربوط به آن؛ تاثیر و تاثر کارآفرینی و دانش و مهارت‌های سنجش از دور و سیستم اطلاعات جغرافیایی؛ کارآفرینی دانشجویان و دانش آموختگان جغرافیا؛ کارآفرینی دانشگاهی و کارآفرینی دانشجویان و دانش آموختگان؛ آمایش سرزمین و کارآفرینی؛ گسترش دایره نظری و مرزهای علمی؛ نگاه نقادانه به سیر کارآفرینی و ابعاد مختلف آن؛ برنامه‌ریزی فضایی کارآفرینی و سیاستگذاری برای کارآفرینی؛ آینده پژوهی تحولات جغرافیایی نواحی و مناطق تحت تاثیر کارآفرینی. راز و رضی (۱۳۹۳) در پژوهش خود درباره مقالات مرتبط با ادبیات به نتایج مشابهی در زمینه ضعف‌هایی که در اینجا برشمرده شدند، رسیدند. در نهایت و در پاسخ به سؤال اصلی تحقیق می‌توان گفت که کار جغرافیدانان در ایجاد پیوند علمی و انجام پژوهش‌های میان‌رشته‌ای ارزشمند است و تعداد مقاله‌های به چاپ رسیده از زمان آشنایی جغرافیدانان با رشته دانشگاهی کارآفرینی تا کنون، قابل توجه است اما هنوز تا «گسترش مرزهای علمی» در این زمینه فاصله دارد (بر اساس شواهد و نتایج به‌دست آمده در دوسطر پایین جدول ۷) و با وجود تاثیر مثبت بر توسعه علمی جغرافیا همچنان به توسعه زمینه‌های پژوهشی در همه مقوله‌ها و عناصر مورد بررسی، نیاز

وجود دارد. پژوهش‌های بیشتری درباره تغییر زاویه دید و جسارت علمی جغرافی‌دانان مورد نیاز است تا تنوع علمی و گسترش مرزهای علم را مورد هدف خود قرار دهند. شاید بزرگترین مزیت، فرصتی برای مشاهده مسائل از منظرهای مختلف و اغلب بسیار متفاوت باشد. این بدان معناست که باید مسائل و علل آنها را درک کرد، دیدگاه خود را با سایر رشته‌ها تعدیل کرد و پاسخی ایجاد کرد که راه‌حل رضایت‌بخشی برای حال و آینده ایجاد کند.

تقدیر و تشکر

بنا به اظهار نویسنده مسئول، این مقاله، حامی مالی نداشته است.

منابع

- ۱) ابراهیم‌پور، علی (۱۳۹۹). بازاندیشی در مفهوم شناسی میان‌رشته‌گی و تاریخچه ادبیات نظری آن در ایران، مطالعات دانش‌شناسی، دوره ۶، شماره ۲۲، صص. ۱۱۳-۱۴۲. <https://civilica.com/doc/1023852/>
- ۲) احمدی، پروین؛ سبحانی نژاد، مهدی و امیری، مهدی (۱۳۹۴). سازماندهی میان‌رشته‌ای برنامه درسی با تاکید بر اثربخش‌سازی محتوای دروس، پژوهش‌های آموزش و یادگیری، دوره ۲۲، شماره ۶، صص. ۹۷-۱۲۲. <https://www.sid.ir/paper/520440/fa>
- ۳) افراخته، حسن (۱۳۹۵). تحول جغرافیا به عنوان علمی میان‌رشته‌ای، فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، دوره ۸، شماره ۲، صص. ۱۱۹-۱۳۲.
- ۴) اکبری نوری، رضا (۱۳۹۳). تفکر انتقادی به مثابه روشی عام برای پژوهش‌های میان‌رشته‌ای علوم انسانی، فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، دوره ۶، شماره ۳، صص. ۲۱-۱. <https://www.sid.ir/paper/152467/fa>
- ۵) بحرانی، مرتضی (۱۳۹۲). رشته، میان‌رشته و تقسیم بندی علوم، فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، دوره ۵، شماره ۲، صص. ۵۹-۷۸. <https://www.sid.ir/paper/152430/fa>
- ۶) بی‌نام (۱۳۷۱). ماهیت و قلمرو علم جغرافیا (مجموعه سخنرانی‌ها) به همت سمت.
- ۷) پاریاد، رحمان و معروفی، یحیی (۱۳۹۳). یگانگی معرفت و علوم انسانی؛ رویکردی بین رشته‌ای، فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، دوره ۶، شماره ۴، صص. ۱۸-۱. http://www.isih.ir/article_171.html
- ۸) توفیقی، جعفر و فراستخواه، مقصود (۱۳۸۱). لوازم ساختاری توسعه علمی در ایران، پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، دوره ۸، شماره ۳، صص. ۳۶-۱. <https://www.sid.ir/paper/67817/fa>
- ۹) جاودانی، حمید و توفیقی، جعفر (۱۳۸۸). ساختارها، فرآیندها و عوامل مؤثر بر توسعه میان‌رشته‌ای، فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، دوره دوم، شماره ۱، صص. ۵۶. <https://www.sid.ir/paper/152478/fa>
- ۱۰) حاتمی‌نژاد، حسین (۱۳۹۱). جغرافیای رادیکال رویکرد میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، دوره ۴، شماره ۳، صص. ۳۱-۱۵. <https://www.sid.ir/paper/152401/fa>
- ۱۱) خورشیدی، غلام‌حسین و پیشگاهی، شیوا (۱۳۹۱). پیش‌نیازها و موانع تحقق توسعه علوم انسانی میان‌رشته‌ای، مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، دوره ۴، شماره ۲، صص. ۱۵-۱. <https://www.sid.ir/paper/152445/fa>
- ۱۲) داورپناه، محمدرضا (۱۳۸۳). روابط میان‌رشته‌ای در علوم انسانی: تحلیلی استنادی مطالعات تربیتی و روانشناسی دوره ۵، شماره ۲، صص. ۳۶-۱۷. <https://www.sid.ir/paper/152516/fa>
- ۱۳) داوری اردکانی، رضا (۱۳۸۶). توسعه علمی یا تکثیر و ازدیاد تعداد مقالات؟ مجله: نامه فرهنگستان، شماره ۳۵، صص. ۸-۱. <https://www.sid.ir/paper/469344/fa>
- ۱۴) شهامت، نادر (۱۳۹۴). مقدمه‌ای برای ایجاد ساختارهای میان‌رشته‌ای در آموزش عالی، فصلنامه رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، دوره ۶، شماره ۳، صص. ۱۸۱-۱۶۵. <https://www.sid.ir/paper/168753/fa>
- ۱۵) صباغیان، علی و فیروزی، فاطمه (۱۳۸۵). پست مدرنیسم و سازمان‌های فراصنعتی، فصلنامه بصیرت، شماره ۳۷، صص. ۱۶۰-۱۴۴. <https://www.magiran.com/paper/622361>

- ۱۶) صفری، ث. (۱۳۹۱). نقش توسعه اعضای هیات علمی در ارتقاء میان‌رشته‌ای، فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، دوره ۴، شماره ۴، صص. ۳۵-۵۱. <https://www.sid.ir/paper/152458/fa>
- ۱۷) صمدی، مریم (۱۳۹۱). میان‌رشته پژوهی پارادایم و دستاوردهای تربیتی، فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، دوره ۵، شماره ۱، صص. ۱۳۰-۱۱۷. <https://www.sid.ir/paper/152494/fa>
- ۱۸) علوی‌پور، سیدمحسن (۱۳۸۷). مبانی نظری و روش‌شناسی مطالعات میان‌رشته‌ای: مجموعه مقالات، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- ۱۹) قاسمی، علی‌اصغر و امامی میبدی، راضیه (۱۳۹۴). نقش و جایگاه مطالعات میان‌رشته‌ای در رشد و توسعه علوم انسانی در کشور، فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، دوره ۷، شماره ۴، صص. ۱۹-۱. <https://www.sid.ir/paper/152516/fa>
- ۲۰) قانع، رشید و حسینی، سیدحسین (۱۳۹۴). نقد و بررسی چالش‌های علم مدرن از دیدگاه دکتر سید حسین نصر، فلسفه علم، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، دوره ۵، شماره ۱، صص. ۱۱۲-۱۰۱. https://philosophy.ihcs.ac.ir/article_1730.html
- ۲۱) کریم‌زاده، حسین (۱۳۸۹). مدل‌سازی فضایی فرصت‌های کارآفرینی با تاکید بر گردشگری در نواحی روستایی، رساله دکتری به راهنمایی حسن علی فرجی سبکیار، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران.
- ۲۲) کلاوال، پل (۱۳۹۴). جغرافیای قرن بیست‌ویکم، ترجمه صدوق. سیدحسین، تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
- ۲۳) گلشنی، مهدی (۱۳۹۶). سیر تحول از علوم رشته‌ای تا علوم میان رشته‌ای و علوم یکپارچه فلسفه علم، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، دوره ۸، شماره ۱، صص. ۸۶-۶۹. https://philosophy.ihcs.ac.ir/article_3237.html
- ۲۴) محمدی، حسین (۱۳۹۲). جغرافیا چیست؟ تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ۲۵) ممانی، رعنا (۱۳۹۸). شناسایی موانع ساختاری و فرآیندی و اثربخشی رشته‌های میان‌رشته‌ای علوم انسانی، نشریه پیشرفت‌های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش، شماره ۱۷، صص. ۱۱۸-۱۱۰. <https://civilica.com/doc/1353033/>
- ۲۶) هولت جنسن، آریل (۱۳۷۶) جغرافیا: تاریخ و مفاهیم، ترجمه تبریزی، ج. تهران: سیر و سیاحت.
- 27) Afrakhteh, H. (2016). Transformation of Geography as an Interdisciplinary Science, *Interdisciplinary Studies in Humanities*, Vol. 8, No.2, pp. 119-132. [persian].
- 28) Ahmadi, P., Sobhaninejad, M. & Amiri, M. (2015). Interdisciplinary Organization of Curriculum with Focus on Course Content Effectiveness, *Teaching and Learning Research*, Vol. 22, No.6, pp. 97-122. [persian].
- 29) Akbari Nouri, R. (2014) Critical Thinking as a General Method for Interdisciplinary Research of Humanities. *Interdisciplinary Studies in Humanities*, Vol.6, No.3, pp. 1-21. [persian].
- 30) Alavipour, S.M. (2008). Theoretical Foundations and Methodology of IDS: Proceedings, Tehran: Institute for Cultural and Social Studies. [persian].
- 31) Arbabi, Z, Talebinejad, M., Taki, S. & Akhlaghi, M. (2011). A comparative study on the structure of English abstracts of Persian and English medical journals. *J Shahrekord Univ Med Sci*. Vol.13, No.3, pp. 36-43. [persian].
- 32) Bahrani, M. (2013). Disciplinary and IDS and Classification of Sciences, *Interdisciplinary Studies in Humanities*, Vol.5, No.2, pp. 37-59. [persian].
- 33) Butler, D. (1998). Interdisciplinary research 'being stifled'. *Nature* 396, 202. <https://doi.org/10.1038/24217>.
- 34) Claval, P. (2003). *La Geographie de XXIe Sicle*. Paris : L'Harmattan. (Seddough, H. Trans.). Tehran: Shahid Beheshti University Press.
- 35) Darzi, G., Gharamaleki, A., Pahlevan, M. (2013). Typologies of Quranic Interdisciplinary Studies. *Interdisciplinary Studies in the Humanities*, Vol.5, No.4, pp. 73-102. doi: 10.7508/isih.2014.20.004 [persian].
- 36) Davari Ardakani, R. (2007). Scientific Development or Increased Number of Papers? *Journal: Name-ye Farhangestan*. 35: 2-8 [persian].

- 37) Davarpanah, M.R. (2004). Interdisciplinary Relations in Humanities: A Citation Analysis, Educational Studies and Psychology, Vol.5, No.2, pp. 17-36. DOI: 10.22035 / isih.2016.219 [persian].
- 38) Ebrahimpour, A. (2020). Rethinking Interdisciplinary Conceptology and the History of Its Theoretical Literature in Iran, Vol.6, No.22, pp.113-142 [persian].
- 39) Fernando, M., Fox, S., Bandara, R. & Hartley, D. (2020). Lowering the walls: an integrative approach to first-year undergraduate business education. Journal of International Education in Business, Vol.13, No.2, pp. 275–295. doi:10.1108/jieb-04-2020-0027.
- 40) Ghaneei, R. & Hosseini, S.H. (2015) A Critique and Review of the Challenges Confronting Modern Science from Dr. Seyyed Hossein Nasr's Perspective. Philosophy of Science, Institute for Humanities and Cultural Studies, Vol.5, No.1, pp.101- 112 [persian].
- 41) Ghasemi, A. & Emami Meybodi, R. (2015). Role and Place of IDS in the Growth and Development of Humanities in Iran, Interdisciplinary Studies in Humanities, Vol. 7, No.4, pp. 1-19. [persian].
- 42) Golshani, M. (2017). Evolution from Disciplinary to Interdisciplinary and Integrated Sciences, Philosophy of Science, Institute for Humanities and Cultural Studies, 69-86, Bi-Science-Research Bi-Quarterly Journal, Vol. 8, No. 1, pp. 69- 86. [persian].
- 43) Han, S. J., Abadi, M., Jin, B. & Chen, J. (2020). Cultivating interdisciplinary team creativity through an intensive design competition. Higher Education, Skills and Work-Based Learning, ahead-of-print, doi:10.1108/heswbl-06-2020-0141.
- 44) Hataminejad, H. (2012). Radical Geography, Interdisciplinary Approach in Humanities. Interdisciplinary Studies in Humanities, Vol.4, No.3, pp. 15-31. [persian].
- 45) Holt- Jensen, A. (1988). Geography: History and Concepts. ISBN: 1- 85396- 011-x. (Tabrizi, J. Trans.). Tehran. Seyr va Siahat Publication. [persian].
- 46) Kajikawa, Y. (2008). Research core and framework of sustainability science. Sustain Sci 3, pp. 215–239. <https://doi.org/10.1007/s11625-008-0053-1>.
- 47) Javdani, H. & Towfighi, J. (2009). Structures, Processes and Factors Affecting the Development of Interdisciplinaries. Interdisciplinary Studies in Humanities, Vol.2, No.1, PP. 37-56. [persian].
- 48) Karimzadeh, H. (2010). Spatial Modeling of Entrepreneurial Opportunities with Focus on Tourism in Rural Areas, PhD dissertation supervised by Faraji Sabokbar, Faculty of Geography, University of Tehran [persian].
- 49) Kerry, J. & Cuganesan, S. (2014). Interdisciplinary accounting research in the Public Sector: Dissolving boundaries to tackle wicked problems, Accounting, Auditing & Accountability Journal, Vol.27, No.8, pp. 1250-1256. <https://doi.org/10.1108/AAAJ-06-2014-1732>.
- 50) Khorshidi, Gh. & Pishgahi, Sh. (2012). Prerequisites and Obstacles to Development of Interdisciplinary Humanities, Interdisciplinary Studies in Humanities, Vol.4, No.2 1-15 [persian].
- 51) Khosravi, F. (2008). Semi-interdisciplinary researches. National Library and Information Organization Studies Quarterly, 19, No.1, pp.9-10. [persian].
- 52) Knapp, J. A. (2012) Plugging the “whole”: librarians as interdisciplinary facilitators, Library Review, Vol.61, No.3, pp.199-214. <https://doi.org/10.1108/00242531211259328>.
- 53) Kostoff, R.N. (2002). Overcoming Specialization, BioScience, Vol.52, No. 10, pp. 937–941. [https://doi.org/10.1641/0006-3568\(2002\)052\[0937:OS\]2.0.CO;2](https://doi.org/10.1641/0006-3568(2002)052[0937:OS]2.0.CO;2)
- 54) Lee, Y. C., Lau, K. & Yip, V.W. (2016). Blended learning for building student-teachers' capacity to learn and teach science-related interdisciplinary subjects: The case of Hong Kong, Asian Association of Open Universities Journal, Vol.11, No.2, pp.166-181. <https://doi.org/10.1108/AAOUJ-09-2016-0029>.
- 55) Mamani, R. (2019). Identifying Structural and Process-related Obstacles and the Effectiveness of Interdisciplinary Humanities, New Advances in Psychology, Educational Sciences and Education: 17, pp.110-118.
- 56) Mansorian, Y. (2009). One hundred characteristics of a good scientific-research article, Book of the month- General, No.145, pp.66- 77. [persian].

- 57) Mobley, C. & others (2013). Learning about sustainability: an interdisciplinary graduate seminar in biocomplexity, *International Journal of Sustainability in Higher Education*, Vol.15, No.1, PP. 16-33. DOI:10.1108/IJSHE-09-2011-0063.
- 58) Mohammadi, H. (2013). What is geography? Tehran: University of Tehran Press [persian].
- 59) Naiman, R. (1999). A Perspective on Interdisciplinary Science. *Ecosystems* 2, 292-295 <https://doi.org/10.1007/s100219900078> [persian].
- 60) Nandan. M. & London, M. (2013). Interdisciplinary professional education: Training college students for collaborative social change, *Education + Training*, Vol.55, No.8/9, pp. 815-835, <https://doi.org/10.1108/ET-06-2013-0078>.
- 61) Parker, J. (2010). Competencies for interdisciplinarity in higher education, *International Journal of Sustainability in Higher Education*, Vol.11, No.4, pp. 325-338. <https://doi.org/10.1108/14676371011077559>.
- 62) Parker, L. D. & Guthrie, J. (2014). Addressing directions in interdisciplinary accounting research *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, Vol.27, No.8, pp. 1218-1226. <https://doi.org/10.1108/AAAJ-06-2014-1737>.
- 63) Parker, L.D. & Guthrie, J. (2014). Addressing directions in interdisciplinary accounting research, *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, Vol.27, No.8, pp. 1218-1226. <https://doi.org/10.1108/AAAJ-06-2014-1737>
- 64) Paryad, R. & Ma'roufi, Y. (2014). Unity of Knowledge and Humanities; An interdisciplinary Approach. *Interdisciplinary Studies in Humanities*, Vol.6, No.4, pp. 1-18. [persian].
- 65) Pilerot, O. (2016). A practice-based exploration of the enactment of information literacy among PhD students in an interdisciplinary research field, *Journal of Documentation*, Vol.72, No.3, pp. 414-434. <https://doi.org/10.1108/JD-05-2015-0056>.
- 66) Pourdeihimi, Sh. (2012). *Scientific Papers and Research Papers*, Soffeh, Vol.22, No.57, pp.5. [persian].
- 67) Pöyhönen, S. (2017). Value of cognitive diversity in science, *Synthese*, Vol.194, No.11, PP. 451-454. <https://www.jstor.org/stable/26748813>.
- 68) Raz, A. & Razi, A. (2014). Reviewing and Criticism of Research Articles on Literature in 1380(2000) Decade, *Research in Persian Language & Literature*, Vol.12, No.1, pp.185. [persian].
- 69) Rudall, B.H. & Mann, C.J.H. (2010) Perceptions of interdisciplinary research & developments *Kybernetes*, Vol.39, No.7, pp.1093-1096. <https://doi.org/10.1108/03684921011062700>.
- 70) Sabbaghian, A. & Firoozi, F. (2006). Postmodernism and Post-Industrial Organizations. *Basirat*, No.37, pp. 144-160. [persian].
- 71) Safaei Pour, M. & Rahimi Chamkhani, A. (2018) Critical Analysis of Sampling Designs in Human Geography Research by Focusing on Selection Bias in Probability Samples. *GeoRes*. Vol.32, No.4, pp.47-68, 10.29252/geores.32.4.47. [persian].
- 72) Samadi, M. (2012). Interdisciplinary Study of Paradigm and Educational Achievements. *Interdisciplinary Studies in Humanities*, Vol.5, No.1, pp.117-130. [persian].
- 73) Shahamat, N. (2015). Introduction to Creation of Interdisciplinary Structures in Higher Education, *New Approach in Educational Administration*, Vol.6, No.3, pp.165-181. [persian].
- 74) The Organization for Researching and Composing University Textbooks in Humanities (SAMT) Organization (1992). *The Nature and Realm of Geography (Lecture Series)*.
- 75) Tondl, L. (1998). What Is the Thematic Structure of Science? *Journal for General Philosophy of Science / Zeitschrift für allgemeine Wissenschaftstheorie*. Vol.29, No. 2, pp. 245-264. Published by: Springer, Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/25171121>.
- 76) Towfighi, J. & Farasatkah, M. (2002). Structural Requirements of Scientific Development in Iran, *Research and Planning in Higher Education*, Vol.8, No.25, pp. 1-36. [persian].
- 77) Voorveld, H. A. M., Neijens, P. C. & Smit, E. G. (2009). Consumers' responses to brand websites: an interdisciplinary review, *Internet Research*, Vol.19, No, 5, pp. 535-565. DOI: 10.1108/10662240920998887.